

Politické ideologie

Ideologie je souhrn názorů, idejí, teorií a představ ze všech oblastí lidské duchovní a materiální činnosti, které odpovídají materiálně-ekonomickým podmínkám dané společnosti. Jsou odrazem těchto podmínek v jejich společenském vědomí jako součásti společenské nadstavby.

Ideologie jako systém názorů a idejí jež přímo či nepřímo odrážejí ekonomické a sociální zvláštnosti společnosti, systém, který vyjadřuje základní zájmy a cíle určité společenské skupiny **směřuje buď k zachování, nebo změně existujícího společenského zřízení.**

Ideologie mají 4 základní funkce:

- * pomáhají vysvětlovat politické jevy a události (např. příčiny krizí, válek)
- * poskytují hodnotový systém a jeho kritéria (co je dobré, co je horší)
- * poskytují vědomí identity a (sou)náležitosti k určité sociální skupině
- * nabízejí základní rysy politického programu a cíle politické činnosti

Konzervatismus věří v hodnoty, jež co nejvíce zachovávají přítomný politický, sociální a ekonomický řád (lat. *conservare* = zachovávat). Preferuje tradiční hodnoty a osvědčené principy života společnosti. Ke všem změnám přistupují konzervativci velmi kriticky a nedůvěřivě. Směr vznikl v 18. stol. jako projev znepokojení šlechty a církve se šířením liberálních idejí a se snahou liberálů o zavedení parlamentní demokracie. Konzervativci usilují o předcházení revolučním situacím. Důraz je kladen na dodržování právního řádu a tradic. Za základ společnosti považují tradiční rodinu. V případě ohrožení společnosti dávají přednost společenským zájmům, požadavkům autority, před zájmy jednotlivce. Ve 20. stol. začalo docházet ke sblížení liberálních a konzervativních proudů (příkladem je např. vláda M. Thatcherové ve Velké Británii a R. Reagana v USA).

Liberalismus (lat. *libertas*, angl. *liberty* = svoboda) se formoval hlavně v Anglii od 17. stol. Ústřední hodnotou tohoto směru je svoboda jednotlivce a důraz na jeho individualitu. Základem pro vznik státu je společenská smlouva, na základě níž se lidé vzdávají části své osobní svobody ve prospěch celku, tedy státu, který má za úkol je chránit. Stát by měl plnit tedy pouze funkce ochrany svobody a majetku občanů proti vnějšímu nepříteli a zachování vnitřního řádu (tzv. minimální stát). Naopak maximálně mají být omezeny pravomoci vlády ve prospěch svobody podnikání. Vládní formou liberalismu je parlamentní demokracie. Občané se v ní podílejí na správě věcí veřejných prostřednictvím svých svobodně vytvořených organizací, svobodné diskuse a všeobecného a rovného hlasovacího práva. Liberalismus požaduje důsledné rozdělení vládní moci oddělením zákonodárné, výkonné a soudní moci. Z hlediska dědického principu považují pouze právo na majetek, nikoliv na politická práva.

Nacionalismus je ideologie, která upřednostňuje politické, ekonomické a kulturní zájmy určitého národa (lat. *nacio* = národ). Vychází z přesvědčení o výjimečnosti vlastního národa, o pocitu vlastní identity. Obvykle vede k netolerantnosti, nepřátelství až agresivitě vůči jiným národům. Formoval se v průběhu 18. stol., především ve Francii, v Itálii a Německu. Nacionalismus usiluje o vytvoření národního státu. Nacionalismus může být podepřen **rasismem**, který vychází z přesvědčení o nerovnosti lidských ras na základě biologických předpokladů, snaží se legitimovat biologické nerovnosti mezi lidmi, a tím společensky i právně zvýhodňovat jednu rasu před ostatními. Nacionalismus i rasismus vytváří ideový základ **fašismu**. Fašismus (lat. *fascis* = sjednocení) je nacionálně rasistické hnutí a diktátorská

forma vlády. Dva základní typy představuje italský fašismus a německý nacionální socialismus (nacismus). Právě v Itálii, kde byl fašismus poprvé upl. Patněn Benitem Mussolinim v roce 1922, a Německu utvořil totalitní režim, který vznikl z krize mladých demokracií po 1. světové válce. Fašismus v praxi vyústil v agresivní politiku, terorismus, útočné války a genocidu. Fašismus požaduje vládu silné ruky, tzv. vůdcovský princip – absolutní podřízení jedince vládcí. Brojí proti hodnotám jako je humanismus, slitování a soucit. Slabí se podle fašistů musí eliminovat a slabost se nesmí tolerovat. Na ožehavé problémy společností mají rychlá, snadná a konečná řešení.

Anarchismus (řec. *anarchia* = bezvládní) odmítá jakoukoli formu politické autority, státní moci i právní řád. Hlásá neomezenou svobodu jednotlivce, spravedlivé rozdělování hmotných statků a dobrovolné rozhodování. Usiluje o zrušení státu a jeho nahrazení menšími samosprávnými jednotkami. Anarchismus se zrodil v 19. stol. na půdě vznikajícího dělnického hnutí. Radikální anarchismus používá k dosažení svých cílů i násilných prostředků. Často se spojoval s jinými ideologiemi, inspiruje i některé rasistické skupiny. Anarchisté kritizují současný kapitalismus, protože nezaručuje spravedlivé rozdělování materiálního bohatství. Anarchismus nikdy neměl významný praktický vliv. Jeho význam je výhradně v rovině teoretické, ve které ovlivnil řadu myšlenkových směrů např. feminismus (osvobození ženy od autority muže a společnosti představované muži), pacifismus (cesta nenásilí, zřeknutí se použití fyzické síly) a enviromentalismus (vztahy mezi přírodou a společností, práva zvířat).

Feminismus je ideologie ženského hnutí, které prosazuje společenské, politické a ekonomické zrovnoprávnění s muži. Po svém vzniku na konci 19. stol. se zaměřoval na získání volebního práva žen. První zemi, v níž mohly ženy volit, byl Nový Zéland, a to již v roce 1893. Jako poslední v Evropě získaly ženy právo volit ve Švýcarsku v roce 1971. U nás získaly ženy volební právo v roce 1918. později se stalo součástí širšího ženského hnutí, které se často vyznačuje aktivismem. Přívrženci feministického hnutí zakládají sdružení, poukazují na vžití sexuální stereotypy nebo organizují kampaně týkající se potratů, pornografie, domácího násilí vůči ženě či stejných mezd a rovných příležitostí apod. Tvrdí, že biologické rozdíly mezi muži a ženami nevysvětlují všechny rozdíly v jejich společenském postavení, úloze a chování a že tyto rozdíly je třeba považovat za výtvor společnosti. V současnosti můžeme rozlišit dva hlavní směry feminismu: liberální a socialistický. Liberální proud chce pomocí výchovy a osvěty vyrovnat postavení ženy a muže. Socialistický proud feminismu požaduje celkovou radikální změnu ve společnosti.

Enviromentalismus (angl. *enviroment* = prostředí) se zabývá vztahy mezi přírodou a společností. Usiluje o změnu společenských, ekonomických a politických mechanismů, které brání snahám o ochranu životního prostředí. Ideově zastřešuje řadu protestních ekologických hnutí, včetně radikálních ekoteroristů.

Socialismus (lat. *socialis* = společenský, *socius* = společník) je politická a ekonomická koncepce vedená ideálem spravedlnosti a bratrství. snahou je podřídit jedince společnosti, která si stanoví za cíl vítězstvím obecného dobra nad individuálním zájmem. Odmítáním volné konkurence a soukromého vlastnictví výrobních prostředků stojí v protikladu vůči individualismu i ekonomickému liberalismu.

Komunismus (lat. *communis* = společný, obecný) je vize beztřídní společnosti sociální rovnosti, v níž není třeba státu jako utlačovatelské instituce. Jeho budování je předpokládáno v teorii marxismu-leninismu po vybudování socialismu.

Politický systém České republiky

Prostřednictvím politického systému (PS) se uskutečňuje ekonomické, politické a kulturně-výchovné řízení problémů společnosti, řízení všech záležitostí společnosti.

Složky PS:

- * STÁT
- * POLITICKÉ STRANY
- * SPOLEČENSKÉ ORGANIZACE
- * HROMADNÉ SDĚLOVACÍ PROSTŘEDKY

Politický systém ČR je založen na tzv. politickém pluralismu, což znamená existenci více politických stran, které soutěží o moc. Politické strany jsou demokratické a musí se vzdát násilí při prosazování svých zájmů.

Stát

Česká republika je parlamentní demokracií, jejímž základním zákonem je Ústava České republiky, schválená Českou národní radou v prosinci 1992 a vstoupila v platnost 1. 1. 1993 se vznikem České republiky.

Součástí základů českého demokratického systému je také Listina základních práv a svobod, zákony, které schvaluje Parlament a mezinárodní smlouvy.

Složky státu:

1. orgány zákonodárné moci
2. orgány výkonné moci
3. orgány soudní moci
- (4. bezpečnostní orgány)

ad 1) **Parlament ČR**, který se skládá ze dvou komor – **Poslanecké sněmovny**, která má **200** poslanců volených na **4** roky na základě poměrného systému a **Senátu**, který má **81** senátorů volených na **6** let na základě většinového systému, přičemž každé dva roky se jedna třetina senátorů obměňuje.

ad 2) **Vláda ČR**, která je vrcholným orgánem výkonné moci a skládá se z předsedy vlády, místopředsedů a ministrů a je odpovědná Poslanecké sněmovně a dále **prezident ČR**, který je hlavou státu, zastupuje ČR navenek, je volen na období **5** let na společné schůzi Poslanecké sněmovny a Senátu a není z výkonu své funkce odpovědný.

ad 3) Soudní moc vykonávají jménem republiky nezávislé soudy, které v ČR představuje **Soustava soudů**, kterou tvoří **Nejvyšší soud**, **Nejvyšší správní soud vrchní**, **krajské a okresní soudy**. Soudci jsou jmenováni prezidentem republiky bez časového omezení a jsou při výkonu své funkce nezávislí. Jejich nestrannost nesmí nikdo ohrožovat.

Zvláštní místo zaujímá **Ústavní soud**, který je soudním orgánem ochrany ústavnosti. Skládá se z 15 soudců jmenovaných prezidentem na dobu deseti let.

- ad 4) a) **Policie** České republiky
b) **Armáda** České republiky

Politické strany

Nejvýznamnějšími subjekty politického pluralismu jsou politické strany. Jsou to dobrovolné organizace občanů, které usilují a získání účasti na státní moci. Jejich činnost se odehrává v politické sféře společenského života.

Každá strana musí mít svůj **organizační řád** (stanovy), ve kterém je kromě **programových zásad** uveden její **název, sídlo a způsob volby stranických orgánů**. Vzniká dnem zápisu do evidence, zaniká na základě svého dobrovolného rozpuštění nebo rozhodnutím soudu. Politické strany jsou odděleny od státu, tzn. nemohou přímo tvořit právo, ale pouze iniciovat legislativní proces. Nesmějí působit ve státních orgánech a na pracovištích.

Funkce politických stran:

1. dodávají vládní elitu
2. formulují politické programy a doktríny
3. vytvářejí veřejné mínění
4. spojují stát se společností
5. zabezpečují společenskou integraci v oblasti politického života

Rozdělení politických stran:

a) podle místa v politickém spektru

- pravicové
- levicové
- středové

b) podle politických ideologií

- liberální
- konzervativní
- křesťanské
- komunistické
- fašistické
- sociálnědemokratické
- atd.

Volební systém ČR

Základní formou politické účasti na moci ve státě jsou volby politických činitelů hlasováním. To umožňuje a zabezpečuje volební systém. Volby jsou nejdůležitějším demokratickým způsobem výběru do těch úřadů a funkcí, které slouží k reprezentaci (zastupování) občanů.

Podle způsobu, jakým jsou získaným hlasům přidělovány mandáty, se volební systémy dělí na dva základní typy: systém **většinový** a **poměrný**.

Většinový (majoritní) je založen na principu „vítěz bere všechno“. Zvolen je pouze ten kandidát, který získá v daném volebním obvodu většinu hlasů.

Volební systém **poměrný** (proporční) je na rozdíl od většinového více demokratický. Procento odevzdaných hlasů v něm odpovídá procentu reprezentantů, což umožňuje i zastoupení menších stran (v ČR je stanovena podmínka pro vstup do parlamentu: musí získat minimálně 5 % hlasů).

Kromě těchto základních může být volební systém **smíšený**, který je kombinací většinového a poměrného (např. do Parlamentu ČR) a nebo tzv. systém **preferenční** – aby byl kandidát zvolen musí dosáhnout určité kvóty (počtu preferenčních hlasů).

Volby se mohou uskutečnit **jednokolově** nebo ve **více kolech**.

Charakter volebního systému (tučně v ČR):

TAJNÝ – AKLAMACÍ (veřejný)
PŘÍMÝ – NEPŘÍMÝ
NEROVNÝ – **ROVNÝ**
VŠEOBECNÝ – DIFERENCOVANÝ (výběrový)

Volební právo:

- a) **aktivní** – právo volit, je v ČR pro občany od 18 let
- b) **pasivní** – právo být volen, je v ČR pro občany od 21 let, do Senátu, prezident od 40 let

Úloha opozice v demokracii

Demokracie jako jediný režim umožňuje účast ne vládě i lidem nepřátelským režimu. Jako princip je tolerování opozice pro demokracii nezbytné, i když není pro vládní většinu snadné. Parlamentní vláda plní nejlépe svou povinnost pod palbou opozice. V ČR má opozice zákonem stanovená práva, jež ji umožňují kontrolovat vládu.

Pluralitní demokracie vytváří pro opozici takové prostředí, kdy většina vládních institucí je otevřená různosti všech názorů a požadavků, aby se menšiny mohly svobodně a veřejně vyjádřit k vládnímu programu a koncepcím a podílet se na procesu rozhodování..

Rozdělení opozice:

- a) **loajální** – **neusiluje** o změnu režimu, zabezpečuje jeho stabilitu vhodným střídáním vlády s opozicí, jež je v demokracii alternativou vlády,
- b) **neloajální** – **usiluje** o změnu režimu, opozice není jen protivládní, ale je zároveň opozicí demokratického režimu

Obecně je tedy hlavním úkolem opozice v demokracii vyslovovat nesouhlas s alternativami, předkládanými vládními stranami a předkládat vlastní návrhy. Z tohoto hlediska opozici v demokracii dělíme do následujících typů:

- **ideologická opozice** – odmítá společenský systém
- **opozice hospodářského protestu** – reprezentuje určité profesní skupiny (učitelé, zdravotníci, důchodci apod.) bojující za své zájmy
- **monotematická opozice** – prosazující zpravidla jeden požadavek (životní prostředí, abortci, stavbu dálnic apod.)
- **opozice odpadlíků** – skupiny, které vznikly odštěpením od určitých stran a hnutí